

материјали

УДК. 325.254.4-053.2(495.37:=886)(093.2)

Ристо КИРЈАЗОВСКИ

ЕДЕН ДОКУМЕНТ ВО ВРСКА СО ЕГЗОДУСОТ НА ДЕЦАТА ОД ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА

А

Како што е познато, со одлука на Привремената демократска влада на Грција, пролетта 1948 година, во источноевропските земји, освен во Југославија, беа евакуирани околу 17.529 деца,¹ од кои 8.000 беа Македончиња.

За решавањето на проблемите на децата, како што се сместувањето, исхраната, облеката, школувањето, оспособувањето на наставнички кадар и др., во мај 1948 година, во Будимпешта-Унгарија, е формиран Комитет за помош на детето – ЕВОП.

Комитетот за помош на детето-ЕВОП по една година работа одржа состанок на кој е анализирана целокупната состојба на евакуираните деца.

Извештајот од состанокот на Комитетот, пренесен во целост, гласи:

КОМИТЕТ ЗА ПОМОШ НА ДЕТЕТО Извештај на КОМИТЕТОТ на ЕВОПА

Од 9 до 12 мај 1949 година во Будимешта се свика Комитетот за помош на детето (ЕВОП) и се дискутираше врз ситуацијата на децата што се наоѓаат во Народните републики² и мерките што треба да се преземаат за подобрата организација колку на Бирото во Будимпешта, толку и на Бирата на ЕВОП во секоја република.

На состанокот зедоа учество 3 члена на Бирото бГ. Атанасијадис, Г. Румелјотис, Андон Сикавица,³ како и одговорните за образование на Бирата во Унгарија и Чехословачка (И. Геростатис и Јанис Фуртунас).

¹ III конференција на КПГ (1950) стенографски белешки, 267.

² Се однесува и на децата што беа згрижени и во Југославија.

³ Комитетот на ЕВОП се состоеше од 3 члена. Македонците беа претставени со еден член во името на Андон Сикавица иако скоро половина од евакуираните деца беа Македончиња.

На состанокот зеде учество и министерот за просвета на Привремената демократска влада на Грција др. Петрос Кокалис, кој го запозна Комитетот со решенијата владата и за дотогашните акции на Министерството за прашањата што се однесуваат на животот на децата во народните републики.

Е решено да се состави и да се испрати до Министерството за просвета при Привремената демократска влада следниот извештај:

А) Со цел Комитетот за помош на детето (ЕВОП) подобро да си ја изврши својата мисија се предлага реорганизација на Бирото што го претставува во странство во непосредна врска и раководство на Министерството за просвета при Привремената демократска влада, на следните основи:

Комитетот за помош во странство ќе биде составен од одговорните на секоја земја (Грк-Словенамакедонец), од еден претставник на народните организации ПДЕГ – (Сегрчки демократски сојуз на жените; НОФ (Народноослободителен фронт на Македонците од Егејска Македонија) АФЖ (Антифашистички фронт на жените на Егејска Македонија); ЕПОН – (Национална сегрчка организација на младите); НОМС – (Народноослободителен младински сојуз на Егејска Македонија⁴), Здружението на инвалидите и од оние што до сега го сочинуваат тесното биро (Г. Атанасијадис, Г. Румелјотис, Андон Сикавица).

Бирото 1) ќе го следи и ќе го контролира функционирањето на бирата во секоја земја. 2) Ќе ги доставува одлуките и ќе укажува на конкретни начини за нивното извршување. 3) Ќе го информира министерството за просвета при Привремената демократска влада за работата што се врши и 4) ќе доставува предлози за решение на разни проблеми во врска со децата, барајќи за тоа одобрение.

Посебно Бирото ќе ја врши следната работа:

1) Ќе ги собира и средува извештаите и информациите за секоја земја во која се наоѓаат нашите деца.

2) Ќе води лични матични книги, лични досиеа на децата, Матична книга за персоналот (со биографски белешки), изјавите на родителите и воопшто сите статистички податоци.

3) Ќе дава секаква информација на родителите и на организациите.

4) Ќе прибира материјал од секоја земја и од кој бил друг извор за тоа што се заборува или се пишува за децата,

5) Ќе одржува врска со меѓународни организации (Меѓународен црвен крст, Црвен крст на земјата, Комитети за помош итн.

6) Ќе дава општи насоки во образованието, во соработка со одговорните во народните републики и одобрение од Министерството за образование при Привремената демократска влада, ќе издава списанија, книги.

7) Ја презема грижата за издавање на книги (грчки и македонски) како и на снабдувањето на детските домови со секаков вид на образовен и културен материјал.

8) Ќе прави напори за пополнување на персоналот и на неговото перманентно стручно оформување и дооформување.

⁴ Македонските национални организации НОФ, НОМС и АФЖ се формирани на 23 април 1945 година.

9) Во временскиот период од завршувањето до отпочнувањето на школската година Бирото на Пленумот ќе му поднесе отчет за својата работа.

10) Секои три месеци на Привремената демократска влада ќе поднесува извештај, а секој месец информација.

Б

Состав и функционирање на бирото во секоја земја одделно.

Во секоја земја функционира трочлено биро кое е составено од 1) Гркот одговорен за образованието 2) од Словеномакедонецот одговорен за образовањето и 3) и од трет член, по можност жена.

Овие три члена го избираат својот раководител и го одредуваат одговорниот за тековната работа.

1) Бирото за обединување и кординација на работата барем на два месеца ги свикнува реонските одговорни, како и два претставници (1 Грк и 1 Словеномакедонец од ЕПОН и НОМС, на учителите и на жените. Посебно Бирото на секоја земја: се наоѓа во контакт со институцијата што одговара и го презема гостопримството на децата; 2) го регулира проблемот на соработката со странците⁵ одговорни за образованието; 3) се грижи за организирање на заеднички состаноци на нашиот и надворешниот персонал за заедничко соочување и решение на сите проблеми; 4) организира и административно и образовно ги раководи детските домови; 5) води матична книга за децата, лична картотека за децата, матична книга за персоналот и секаков статистички податок; 6) собира материјал од земјата што се наоѓа за тоа што се пишува и зборува за децата; 7) секој месец на централно биро Будимпешта му доставува извештај.

Општи забелешки за состојбата на детските домови во народните републики. Заклучоци – Предлози

Од писмените извештаи на бирата и усните информации на нивните претставници, констатирано е дека во сите народни републики каде се згрижени децата, направена е сериозна работа за подобрување условите за живеење на нашите деца колку од туѓинците, толку и од нашиот персонал што се занимава со децата.

Воопшто децата во сите народни републики се сместени во удобни и хигиенски згради, добро се хранат, добро се облечени, имаат добра здравствена заштита и систематска будност врз здравјето. Епидемиите беа малку и смртноста беше многу пониска, во споредба со смртноста во детската возраст во најразвиените земји. Се дава позитивна помош за подобро образование и воспитание на децата.

Меѓутоа, едновремено се појавија слабости и недостатоци кои треба да се отстранат што побргу и порешително.

На прашањата на живеењето на децата во некои домови се забележани подолните слабости без тие да го девалвираат и воопшто

⁵ Странци - се однесува на лица од земјите домаќини на евакуираните деца ангажирани за згрижување и школување на децата.

да го намалат колосалното дело што е направено во згрижувањето на децата во сите земји.

1) Голема распарченост на децата (Чехословачка) што го отежнува следењето и образованието на децата.

2) Натрупување на многу деца во недоволен простор (некои случаи во Романија, Унгарија).

3) Недостиг на вода за задоволување на основните потреби во некои домови во Романија).

4) Недостиг на облека (во голем степен во Романија и помалку во Унгарија).

5) Чести преместувања на децата (Унгарија, Чехословачка) што го спречува редовното функционирање на училиштето и организираниот живот на децата.

6) Строгата изолација на децата од животот на околината има лош одраз врз здравјето, образованието и карактерот на децата.

Овие недостатоци се должат на објективни тешкотии, но некогаш и од слабости во регулирањето на односите на нашиот и на туѓиот персонал, уште и од недоволно систематското следење и контрола.

Детски јасли – 1-3 години

За децата што се помали од 3 години уште не е воведена специјалната грижа што ја наложува нивната возраст.

Ова главно се должи на упорниот отпор на мајките што одбиваат да се одделат од своите деца.

Претшколска возраст (4-6 години)

Во доволна мера не е направена систематска работа за функционирањето на забавиштата. (И покрај акциите на нашите бира во некои домови во Чехословачка, има случаи, што не се поделија децата. Тие се мешани. Така на пример малку Грчиња внатре во многу Македончиња и обратно.

Образовањето на школската возраст (7-13 години)

1) Недоволен наставнички персонал и неквалитетен.

2) Недостиг на школски книги, и пред се, македонски.

3) Недостиг на еден наставен билтен за посистематско професионално информирање и раководење.

4) Недостиг на единствена аналитичка програма.

5) Недостиг на школски простор, намештај и контролни средства.

6) Словеномакедонското училиште не функционираше целосно како словеномакедонско училиште од фактот што наставничкиот персонал не го владее добро јазикот и од недостиг на наставен материјал.

Професионално образование на возрасни деца

За професионалното образование и сериозно занимање на децата над 14-годишна возраст до сега е направен сериозен чекор како

во Чехословачка, каде 350 деца се занимаваат во фабрики, 325 во Романија во фабрики изградени во близина на детските домови, во Унгарија за 500 деца се отворени работи и според извештајот во Југославија се занимаваат 300 деца на возраст од 15-20 години.

Во тоа изостануваат Полска и Бугарија.

Предлози што и се доставуваат на привремената демократска влада

За брзо и ефикасно соочување се проблемите што ги наметнува животот и образовањето на децата, предалаваме:

А) Освен од организацијата на бирата по земји врз основата што ја наведовме, потребно е на посистематски начин да се регулира прашањето на односите меѓу нашите и странците што се занимаваат со нашите деца.

Таму каде што нема, да се формираат мешани комисиите од наши и од туѓинци, колку во центарот, толку и во домовите за заедничко следење и заедничко решение на сите проблеми.

Заедничката комисија на центарот секои два месеци да ги свикнува на заеднички состанок, одговорните на домовите, наши и странци, и одговорните лекари. На состанокот да земаат учество претставници на министерствата и на институциите што се одговорни за животот и образованието на нашите деца.

На состанокот ќе се претстави отчет за работата и ќе се трасира контролен план за работа за наредното двомесечие или тромесечие.

За подобро регулирање на односите, се налага нашите да го научат јазикот на соодветната земја. Тоа прашање ќе биде поставено како задолжителна задача и ќе се организираат одделенија за систематско учење на јазикот.

Треба да се вложи секаков напор за да се зацврсти кај нашите убедувањето, дека основна претпоставка за зајакнување на духот за соработка со туѓинците, е нашето единство. Нашата појава и држење треба да се соодветени со авторитетот и угледот на нашата борба.

Б) Здравјето

Во заедничките напори што ќе се прават, првото место треба да го зазема прашањето на здравјето на детето.

Релативната мала смртност што досега се појавува, не треба да не успокојува. Големите концентрации на деца не создаваат само предности, туку и опасности и затоа будноста околу здравјето треба да биде поголема и посистематска.

Посебно треба да се води војна против причините што предизвикуваат зарази (како што е заразената вода во два домови во Романија). Исто така, да се заложиме да се прошират вакцинациите против тифот итн.

В) Детска возраст (бебиња)

Треба да се основаат систематски детски јасли за да се среди животот на дечињата на научна основа.

Медицинскиот персонал и специјалните болничарки, се разбира, ќе бидат тугинци. Меѓутоа, неопходно е да постои и наш персонал, не само заради тоа што мајките што ќе се наоѓаат кај своите деца ќе треба да ги цицаат и да ги гледаат, туку и затоа што бебињата што се во втората година возраст, треба да го учат својот мајчин јазик.

Г) Деца од претшколска возраст

За децата од 3-6 годишна возраст треба да се основаат систематски забавишта. За тоа треба да се организираат курсеви за забавачи под следната основа:

Ќе се побараат специјални учителки забавачи од земјите каде децата уживаат гостопримство, таму каде што до сега тоа не е направено, кои заедно со наши забавачи-воспитачи, ако ги има, ќе ги организираат одделенијата, животот и занимањата на децата. Со практичната работа ќе раководат наши девојки (15 годишна возраст кои неопходно е да го знаат јазикот на децата во одделението). Вечерта ќе се врши теоретска подготовка на помошните воспитачи, со дискусија околу секојдневната работа, со практични упатства што ќе ги даваат учителките и писмените упатствата што ќе ги даваме ние.

Д) Образовањето на децата од школска возраст

Бирото ги прими на знаење одлуките на Привремената демократска влада што се донесени по уводното излагање на министерот за просвета кои одговараат на денешните потреби за да им се даде на децата, колку што е возможно, поцелосно и од патриотски аспект современо школско образование, а посposобните од нив да можат да следат повисоки школи и врз основа на тие одлуки се одлучи да зајакне нашиот персонал со педагози и учители што ќе ги стави на располагање Министерството за просвета на секоја народна република преземајќи ја организацијата на нашите училишта. Согласно со тие одлуки, дадени се следните директиви:

1) Децата освен мајчиниот јазик (грчки ќе учат Грчињата, македонски ќе учат Македончињата) по завршувањето на 7 години ќе го учат и јазикот на земјата во која се наоѓаат.

2) Нашите учители, професионалци и помошници, ќе го концентрираат своето внимание во изедувањето на наставата по предметите мајчин јазик, географија и историја на татковината.

3) Запознавањето со нештата, математичката, стручниот дел, физиката и еден дел од музиката (анализата на стихотворвата ќе се врши од Грк или Македонец, а стручниот дел од туѓинец специјалист), ќе се врши од учители на земјата во која се наоѓаат нашите деца.

4) Содржината на наставата треба да биде прилагодена на патриотската свест и на нашите образовани потреби.

5) За таа цел организацијата на училиштата и аналитичката наставна програма ќе се подготвува од одговорните за образование на секоја Народна република во соработка со нашите оговорни за образование и за дефинитивно одобрение на истата ќе се доставува на Министерството за просвета на земјата што го презема врз себе школувањето на децата и до Привремената демократска влада.

Персоналот и за македонското и за грчкото училиште треба да се пополни. Има потреба да се ангажираат инвалиди, ако е возможно професионални учители, или и од општо образование, но со развиен политички критериум. Исто така, ќе се побара да зајакне туѓиот наставен персонал кој веќе почна да работи во нашите училишта во Чехословачка и Полска.

Курсеви

Исто така, во месеците јули и август треба да се одржат грчки и словеномакедонски курсеви по земја за подобро стручно оспособување на учителите на постоечките и нови што ќе бидат избрани за таа цел. Функционирањето на курсевите ќе се изврши по земји, бидејќи е потребно да се одржат предавања во нив и од туѓинци педагози, да се предава јазикот на земјата и некои предмети кои и во основното училиште ќе се предаваат на тој јазик.

Курсот ќе претставува појдовна точка за подобро разбирање и соработка на нашиот и странскиот персонал.

За програмата на работата на курсевите подготвен е следниот нацрт план кој ќе биде применет по заедничката обработка со надлежниот од секоја земја.

Во секој курс ќе работат две одделенија (едно грчко и едно македонско) што за заеднички лекции ќе ги имаат оние што ќе ги предаваат туѓинците, додека другите ќе се предаваат на својот мајчин јазик.

1) Од туѓинците:

- а) странски јазик 6 часа неделно
- б) математика, 2 часа неделно
- в) физика, 2 часа неделно
- г) стручни предмети, четири часа неделно
- д) музика, 2 часа неделно
- ѓ) физкултура 20 минути секој ден

2) од нашите (Грци и Македонци)

- а) јазик 7 часа неделно
- б) историја 2 часа неделно
- в) географија 2 часа неделно
- г) педагогија-дидактика (теоретски и практични вежби) 6 часа неделно.
- д) политичко образование 2 часа неделно.

Предавање со политичка и енциклопедиска содржина секоја недела. Темите за предавање ќе бидат соопштени од Министерството за просвета на Привремената демократска влада на Грција.

Предавањата за политичко образование или историја и педагошките настапвија, бидејќи нема книги, ќе бидат барем двајца професионални учители во секое одделение, а другите ќе бидат странци

Поради тоа што во народните републики нема Македонци – професионални учители, се потенцира потребата такви да се пронајдат и да се стават на располагање.

Во продолжение треба да се издава наставно педагошки билтен за професионално запознавање и образование на наставниот персонал, преведен и на македонски јазик.

Школски книги

Напорите што ги направи издавачкото одделение до сега ги даде следните резултати: Печатени и разделени се (6) шест грчки книги (буквар, читанка за второ одделение, аритметика за I, II, III и IV одделение. Исто така списанието е печатено и разделено во 6 месечни изданија. Од март и наваму списанието како прилог има пет (5) страници на македонски јазик.

Печатени и разделни се на македонски јазик читанака за II одделение во 4 000 примероци и готови за печатење во 3 000 примероци со македонска граматика за III и аритметика за I одделение

Исто така е подготвен материјал за едномесечно македонско списание. Ќе се обезбедат услови за негово редовно излегување. За подоброто обликување на нашите изданија потребно е да се снабдиме со соодветен материјал: списанија и весници, книги, (списанијата Н. Гени, Антеос итно што се наоѓаат во Булкес, Војводина⁶ или на друго место. Исто така да се побараат од НОФ фолклорни материјали, народни песни, приказни и обработени во ноти народни и револуционерни песни.

Ќе се обработи историскиот материјал што е собран за да се издаде историја и географија на Грција како и читанка за V и VI одделение.

МАКЕДОНСКИ: Треба да се пополни издавачкиот апарат барем со двајца Македонци за издавање на македонски наставен и воспитен материјал. Да се обезбедат сите предуслови за обезбедување на технички средства за нивото издавање. Да продолжи и да се помогне печатењето на училишни книги таму каде што беше печатена читанката за II одделение. Да се обезбедат печатни букви и македонски писачи машини за пишување, барем по една во секоја земја каде што се наоѓаат Македончиња. Да се подготват читанки за III и IV и V и VI одделение како и граматика, географија и историја.

Школски простори и намештај

Ќе се направи напор, со цел подобро да се реши проблемот на училишниот простор и училишниот намештај, да се печатат географски карти и за понаоѓање на неопходните средства.

Таму каде што народните републики веќе ја презедоа организацијата на училиштата, забележан е значаен прогрес во снабдувањето на училиштата со нагледни средства.

Изработка на програми

Да се утврдат општи принципи за нашите школски програми и ќе се состават, во соработка со странците, одговорни за образование

⁶ Булкес - Војводина. Село во кое по договорот во Варкиза беа згрижени околу 5-6 илјади Грци и Македонци, политички бегалци.

аналитички програми за секоја земја, прилагодени на условите на секоја земја и ќе се достават за одобрение.

Професионално образование на возрасни деца

Ќе се прават напори за завршување на техничкото и професионалното образование на повозрасните деца во координација со нивниот психолошки развиток, дополнувањето на наставното и политичкото образование.

Согласно со одлуката на Привремената демократска влада децата што учат во технички школи ќе го учат и рускиот јазик.

Национално и политичко воспитување

Ќе се даде поголемо внимание на националното и политичкото воспитување на децата во духот на национално-ослободителна борба и на патот што води кон социјализмот.

Ќе се сочува и развие борбеното расположение на децата и ќе се вложи систематски напор да исчезнат сите негативни пројави, ќе се култивира спонтаната и изворната иницијатива и уште повеќе ќе се потхранува ентузијазмот кон конкретни дела (развиток на културното ниво, развитокот на техничкото и професионално оспособување, акциите и масовното натпреварување со конкретни цели итн.)

Стипендии

За оние што покажуваат посебен успех да продолжат акциите за да можат посposобните деца да следат повисоки студии.

Културно раздвижување

Да се направи систематска работа за усвојување на нашата национална и народна култура и организација на децата за популаризација на нашата култура во туѓи земји.

Во секој дом да се формираат културно-уметнички групи за збогатување на внатрешниот живот на секој дом, за подобро претставување на децата во околината. Треба едновременно да се прават напори за усвојување на туѓата култура и посебно на земјата во која живеат, (посети на музеи, театри, кина итн). За тоа да се побара помош од странци специјалисти. Да се покануваат странски училишта и детски организации да ги следат и да земат учество во соодветни манифестации на нашите деца и обратно, наши деца да учествуваат во нивни слични манифестации. Да се организира една поширока специјална културноуметничка група која ќе посетува и други градови во земјата, со иста цел, имајќи ја предвид културно-уметничка група што ги посетува народните републики, која толку многу предонесува во популаризацијата на нашата борба.

Организација на животот на децата

Децата од школската возраст се организираат во организацијата АЕТОПУЛА (пионери) и повозрасните во организацијата ЕПОН.

Секциите на ЕПОН во домовите ќе се членови на ЕПОН во Грција. Меѓутоа, ќе треба да се најдат начини за живо следење и раководење во непосредна врска со централните организации на слободна Грција⁷. Исто така и Македончињата ќе се организираат во НОМС што е соодветно на ЕПОН.

Возрасни

Многу пати (случај во Романија) има старици и старци во детските домови кои му пречат во животот на децата. Треба да се издвојат од децата и да се пронајдат начини да му де даде содржина на нивниот живот. Забележано е дека во детските домови се собираат луѓе кој немаат врска со работата на децата, нешто што е штетно во секој поглед.

Мајките на бебињата што за стално се сместени во домовите и немаат сериозно ангажирање со децата, да се сместат со работа во детските домови, во производството и сл.

Будимпешта,
12 мај 1949 година

Г. Атанасијадис
Г. Румелјотис
Г. Фуртунас
М. Геростатис
А. Сикавица⁸

⁷ Слободна Грција - територии во Грција и Егејска Македонија контролирани од Демократската армија на Грција.

⁸ Архив на Македонија IV/1/21.